

ČEKÁ NÁS BEZOSTYŠNÉ NÁSILÍ?

Gil Bailie, Violence Unveiled, Humanity at the Crossroads, vydavatel: Crossroad, New York 2004 (1. vydání 1995), 290 stran.

Není to tak dávno, co veřejnost žasla nad brutalitou policejního zásahu při Czech-Techu. Někteří žasli také nad drzostí těch, kdo po policistech házeli kameny. Jak to, že nestačí, aby policista ohlásil do megafonu, ať se lidé rozejdou?! Autorita policie a armády je jedním z mýtů, který drží násilí v mezích. Tam, kde lidé přestanou věřit této autoritě, začíná válka v malém a místo autority nastoupí kvalita zbraní. Jak je možné, že někdo po druhém člověku hodí kamenem, který by ho zabil, kdyby nebyl draze chráněn? A co až budou ostatní lépe vybaveni, než policie? Kvalita vybavení je otázkou peněz a peníze jsou tam, kde jsou zájmy majetných...

Nyní G. Bailie: Ne každé násilí vede k uklidnění situace. Pokud se to však podaří, násilí se stává kolébkou pokojného soužití. A tento protimluv je harmonizován mýtem, který má náboženský charakter. Že policista je oprávněn použít násilí zatímco spoluobčan nikoli, neplatí v každém státě. Když tato víra z lidí vyprchá, dochází ke krizi. Bailie začíná u násilí, které se v dějinách objevuje ve fázích transformace jedné kultury do druhé. Například rozpad socialistické Jugoslávie nebo aztécký mýtus o Tezcatlipoca. Tyto mýty mají za cíl zastít násilí a zdůraznit zrod nové kultury. Tomuto násilí tedy říká *zahalené násilí*. Takové násilí se opěvuje nebo alespoň důstojně připomíná jako počátek nového a dobrého.

Do této antropologicky obvyklé situace nyní vstupuje Evangelium o Ježíši – další příběh násilí. Evangelium se však od mýtu zásadně liší tím, že násilí odhaluje: násilí není opisováno eufemisticky ani symbolicky, příběh je psán pohledem obětního beránka a nepokrytě označuje Ježíše za spravedlivého; shoduje se však s mýtický zahaleným násilím v tom, že z něho vzešlo mnoho dobrého: „*Byl trápen a pokořil se, ústa neotevřel..., ačkoli se nedopustil násilí a v jeho ústech nebylo lsti. ... Tím, co zakusí, získá můj spravedlivý služebník spravedlnost mnohým.*“ (Iz 53,7.9.11) Evangelium pracuje opačným směrem, než mýtus ospravedlňující násilí. Mýtus musí být přísně dodržován všemi, aby si udržel svoji sílu. Evangelium si demytologizující moc udržuje, navzdory nepochopení a diskreditaci, skrze ty, kdo Ježíše vyznávají.

Ve všem, co jsme zatím uvedli, navazuje Bailie na R. Girarda. Tou základní tezí G. Bailieho je, že dnešní svět je na rozcestí: Mýtem zahalované násilí se stává neudržitelné pod vlivem odhalující síly Evangelia. Příkladem jsou ohledy, které dnes bereme na oběti událostí. Dříve v dobách vládnoucích mýtů se uváděly počty obětí proto, aby se vyjádřil úspěch. Dnes se počty obětí musí uvést proto, aby bylo možné úspěch prohlásit za neúspěch. Bez výpovědi oběti nemůže být hodnocení konfliktu uzavřeno. Na této křižovatce lidstvu zbývají dvě možnosti: Cesta odpuštění, nebo cesta nepokrytého násilí, které se již nijak zahalovat nehodlá ani nemůže – to je násilí vpravdě apokalyptické (odhalené).

Střední část knihy se věnuje jednotlivým kapitolám biblického příběhu, aby na každém období byl vidět zápas Evangelia s mýtem. Škoda, že starozákonní část

je výrazně poplatná von Radovské škole a v Novém zákoně uplatňuje demythologizaci bultmanovského typu, takže by biblická část knihy z dnešní perspektivy potřebovala reinterpretovat.

V závěru dochází k Ježíšovu příběhu. Odolat mimetické žádostivosti (mimetic desire) se Ježíšovi podařilo ne díky jeho mimořádné inteligenci, ale díky tomu, že v centru jeho myšlení i osobnosti byl Bůh. Násilí totiž navazuje na vnitřní stavbu člověka. V pokušení na poušti Ježíš odhaluje strategii ďábelskou (převrací a rozvrací) i satanskou (osučuje jednoho a tak sjednocuje všechny proti jednomu). Ani na jednu z nich nepřistupuje, a proto při ukřižování nikoho neosučuje, jde cestou odpuštění.

Kniha mluví o globálních otázkách, týká se však jen západního světa a G. Bailie nezná jiné světové náboženství než křesťanství. Je to kniha pro intelektuály s angličtinou pro náročné. V knihovnách však zatím nedostupná (to se snad i díky této recenzi změní). Kdo četl *Odmítnout nebo obejmout?* od Miroslava Volfa, může mít tuto knihu jako dobré pokračování, třebaže tato kniha je o rok starší.

V našich dějinách vidím zajímavý případ, který by zasloužil analýzu pohledem R. Girarda a G. Bailieho: Je to příběh Jana Husa, který nejde cestou násilí ani ostatní k němu nevybízá, neosučuje možné viníky, naopak vyprošuje pokoj svým domnělým protivníkům. To husitství se svými válkami šlo jinou cestou: hledají se viníci, dochází k rozkolům, dochází také k osočování a sjednocení většiny proti jedincům. Ale ani tady to není tak jednoduché.

A v současnosti nás podle mne poselství knihy staví před dvoji velkou výzvu. Tou první je vypořádání se s komunismem. Komunismus má své mýty revolučního násilí, které se obrátilo (některým) k užítku a nastolilo nový pořádek. Toto revoluční násilí má všechny znaky primitivního náboženství: závist i mstu, rozkol i sjednocení, označení obětních beránek, jejichž smrt přinese uklidnění. A ve chvíli, kdy síla mýtů vyprchávala a lidé tomu přestávali věřit, násilí se nedařilo zahalovat a nevedlo k uklidnění situace. Jsem hrdý na nenásilnost naší sametové revoluce i následného rozpadu Československa. Nekonal se velký hon na „viníky“ ani exemplární popravky. Je to projevem toho, že jsme si jako občané obou republik osvojili kristovský duch smíření? Opravdu nepodléháme závesti ani souzení (mimetic desire)? Jak jsme vlastně na násilí komunistů reagovali? Kde a jak se nyní projeví „mimetic desire“ v naší společnosti?

Druhým velkým tématem dneška je hrozba terorismu a šíření strachu. Jak se v Ježíšově duchu postavit tomuto násilí? O tom Bailie nemluví, protože psal v polovině 90. let. Existuje nějaká reálná cesta smíření a nenásilí, bez obětních beránek, kde lidé nejsou strháváni k dalšímu násilí ani mstě? Buď můžeme propadnout víře, že násilí pomůže, nebo je tu jiným způsobem nakažlivá víra k násilí se nepřidat, ale trpělivě ho snášet. Bailie nehlásá pacifismus, ale dynamika násilí, jak na ně lidská přirozenost reaguje, nás důrazně nabádá k opatrnosti.

Čeká nás násilí bez skrupulí, násilí bez nevěrohodného a tudíž zbytečného ospravedlňování? Škoda, že badatel a antropolog Gil Bailie nepokračuje dál do konkrétního manifestu nenásilného odporu proti násilí. Teoreticky je možné na-

vázat na Mahátma Gándhího a na zkušenosti jeho i Martina Luthera Kinga. K dispozici jsou zkušenosti Šimona Pereze nebo Nelsona Mandely. Najde se ve světě nebo v ČR novodobý Gándhí, který nám ukáže jak vzdorovat násilí, aniž abychom se do těch ďábelských a satanských sítí sami zapletli?

Na rozloučenou ještě jedna myšlenka G. Bailieho (str. 37): Ježíšova smrt je lékem, ale je zároveň příkladem obětního beránka, kterých v dějinách bylo, je a bude mnoho. Lék souvisí s nemocí, kterou léčí. O jakou nemoc tedy jde? Tou nemocí člověka je hřích právě v podobě odsuzování druhých jako obětních beránků.

Jan Valeš

KONTRASTY A ALTERNATIVY

Jakub S. Trojan. Kontrasty a alternativy. Praha, OIKOYMENH, 2007, 202 s.

Ešte ani neutíchlá diskusia o jeho knihe *Ježíšův příběh – výzva pro nás* (OIKOYMENH, 2005), a už přichází Jakub S. Trojan, profesor teologickej etiky na ETF v Prahe a čerstvý jubilant, s novou publikáciou. Tento raz sa nejedná o rozsiahlu monotematickú štúdiu, ale o súbor kratších štúdií, ktoré majú spoločné ohnisko. Kontrasty a alternativy. Už samotný názov nám čo-to prezrádza o zámere autora. Všíma si kontrastné, na prvý pohľad až protikladné výroky či perikopy Písma, ktorých je v oboch častiach Biblie „bezpočet“ (pozn. 1 na s. 168), a snaží sa ich dať do vzájomného súvisu a tým z textu vyťažiť nové alternatívy – hlbší zmysel, ktorý má čo povedať i do situácie dnešného človeka. Tento „hlbší zmysel“ v žiadnom prípade nesmieme chápať ezotericky, ale skôr (ak to tak smiem povedať) „hermeneuticky“. Profesor Trojan zavrhuje výklad textu len z textu samotného, apeluje na prihliadnutie na širší kontext, dobovú situáciu a predovšetkým na určitú základnú intenciu Písma. V náväznosti na J. B. Součka a J. Hellera formuluje svoju „hermeneutickú stratégiu“, a totiž rozlíšenie stredu a okrajov Písma (s. 49). Stredom je pre neho zostupujúci Boh, Ježíš Kristus, ktorý sa ujíma slabých a marginalizovaných.

Pri čítaní knihy vyplynie na povrch i Trojanovo pochopenie Písma. Vníma ho ako rozhovor biblických svedkov, ako vydávanie svedectva naprieč generáciami. Verí, že i my dnešní veriaci stojíme v tomto dlhom rade, že aj k nám zaznieva slabý, sotva zachytiteľný (no niekedy i burácajúci) hlas Božej výzvy. Muzikologicky hovorí o Biblii ako o „polyfonickej skladbe“ (s. 9n), ktorej rôzne hlasy a party sa navzájom neprehlušujú a nerušia tak svoju krásu a platnosť, ale naopak, vytvárajú nádherný súlad.

V tomto duchu sa nesie tiež Trojanovo pochopenie pravdy (s. 192). Tá neleží na povrchu, nie je jednoducho k dispozícii, ale je skrytá (cf. skrytý Boh – Spasiteľ). Má dialogický charakter a práve dialógom – pomocou kontrastov a alternatív – sa k nej dopracovávame. Ale pozor! Nie v štýle „anything goes“, na ničom nezáleží. Myslí sa dialóg ako zodpovedná práca, angažovaný prístup vo všetkých